

UMJETNOST ULICE / ZAGREBAČKI GRAFITI 1994. – 2004.

- (uz istoimenu izložbu i katalog, Muzej grada Zagreba, listopad – studeni 2004.)

Građani će možda ostati zatečeni kad u medijima (u novinama, na televiziji, na web-stranicama) saznaju o pripremanom programu brisanja i uklanjanja grafita u Zagrebu (uz povremene žestoke osude na račun grafitera i grafita), a istovremeno se prisjete da su se u gradu oni našli s naročitom dobrodošlicom (zid u Branimirovoj, rotor kod Savskog gaja, Kvaternikov trg), a eto sad i posebne izložbe o grafitima u Muzeju grada Zagreba.

Ovakvo dvoumljenje izvrsno ilustrira Reisingerova karikatura (u katalogu reproducirana) gdje se Pero obraća nadobudnim mladim grafiterima:

»Samo ništa što može iritirati građane, jer će se to, kako sam čuo, kažnjavati.«

Onima koji bi bili zbunjeni upravo će ova izložba u mnogome olakšati moguće nedoumice i dileme. Ne samo to; možda će im otvoriti trajno zanimanje i raspoloženje za jedan od najzanimljivijih urbanih fenomena današnjice (kojem prethodi bliža i starija povijest).

Naime, koncepcija postave, promocije i kataloga u Zagrebu je prva popularna, ali i ozbiljna prilika da se upozna i razumije geneza i pojava novije generacije grafita (zadnje desetljeće) kao svojevrsnog (sub)kulturnog iskaza u globalnoj zajednici.

Autor teksta i koncepcije izložbe i većine fotografija Slavko Šterk rasporedio je materijal po sljedećim cjelinama: Umjetnost ulice (zagrebački grafiti 1994 – 2004), Zagrebačka grafiti scena (slikovni i tekstualni grafiti).

Slikom, riječju, tekstom, glazbom – za čiju su se duhovitu atraktivnost pobrinuli autor sa suradnicima u intimnom potkrovlju Muzeja grada Zagreba (poznatom već po nizu zanimljivih i inovacijskih prezentacija) – posjetitelj dopijeva u virtualni svijet zagrebačkih grafita, a koje, nakon toga, može potražiti u naravi. Suradnici su za dizajn arh. Željko Kovačić sa svojim suradnicima, te autorica video projekcije Maja Šojat Bikić.

Prepoznati s ulice može se neke grafite, jer drugi su nestali sačuvani samo u imponantnoj arhivi autora i drugim arhivama kolekcionara, ljubitelja i istraživača zagrebačke grafitne scene.

Makar predstavljanje u MGZ nije prva prilika, ona je do sada najcjelovitija, dokumentaristički obrađena, a govori i o samim protagonistima grafitima. Ona je dobar uvod u tko je tko među tvorcima grafita. Zagrebačka grafiterska elita (kao sastavni dio međunarodne scene.) Pritom, kada će se predstaviti nešto dalja povijest grafita i murala u Zagrebu trebat će se prisjetiti i drugih kreatora (npr. Krešo Bauer, Nenad Dančuo).

Iza svih grafita, pogotovo onih tekstualnih i simboličkih, ne stoji uvijek ime, jer anonimnost izvoditelja gotovo je preduvjet učinka.

Estetskim je ozračjem prožeto izložbeno potkrovlje MGZ, a prilikom otvorenja ono se urbano razbukvalo i po (inače ipak opustjelom) prostoru Gornjeg grada. Sociokulturni pristup grafitima tek čeka da bude shvaćen i preuzet kao poseban zadatak.

Što se Zagreba tiče, trebalo bi započeti u najmanju ruku s prvim danima prije i poslije II. svjetskog rata: neiznimni i neslužbeni već svuda prisutni grafiti bili su tada znakovi/putokazi za skloništa od zračnog napada na fasadama zgrada, a odmah nakon završetka rata pojavile su se parole ličene (po direktivi) sa šablonama (o bratstvu i jedinstvu, itd.), na zgradama u nekim glavnim ulicama.

Nešto kasnije, »agitropovski« pisane većinom ručno, parole su s fasada pozivale: Svi na izbore! Pa onda početkom sedamdesetih, u stilu spontanosti (jer je već započelo pravo vrijeme suvremenih grafita u Zagrebu) »angažirane« parole osvanule su na zgradama središta grada, ispisane također, koliko se zna, »po zadatku«.

Ako ta razdoblja i primjeri nisu ranije snimljeni, teško da se danas još može naći koji sačuvani primjer.

Za zagrebačke grafite njihovo artistsko značenje ne bi u povijesnom ogledu bilo dostatno. Ma koliko bila velika i intenzivna, spremnost i preuzetost jednog ili više autora – takav pothvat teško bi se samostalno svladao. Istraživanje bi se moglo (i trebalo) naći u okvirima posebnih projekata (gdje bi svakako bili Muzej grada Zagreba, Povijesni muzej, Državni arhiv u Zagrebu).

Za sudbinu grafita odsudna su i pravna pitanja o pravu iskazivanja i brisanja grafita – na razmeđu javne i privatne sfere (granice i prožimanja javnog i privatnog prostora/nekretnina).

Stoga, ovaj puta se ne treba čuditi što su iz prezentacije izostale, ili nisu dostatno naglašene neke kategorije grafita koje su upravo za Zagreb zanimljive i značajne: B.B.B. Boys, sada ZAGREB CITY BOYS, grafiti lokalnih identifikacija (Folka, Pešća, Utrine, itd., Ovdje vlada Trnje, itd.)

Grafite o lokalnim pripadnostima kao da ne vide i ne razumiju »krojni arci« mjesnih raspoređivanja u Zagrebu, nastali za stolovima.

Ova izložba nije mogla pojasniti zašto grafiti nisu svuda prisutni (i u samoj Opatičkoj ulici!). Da u gradu uopće ima mjesta koja će profesionalni i neprofesionalni grafiteri izostaviti (i zašto?)

Izložba, posebice tekstovi u katalogu: Vokacija zida, Sociološki fenomen, Nosioci i mijene stilova, otvorila je paletu propitivanja o kreativnosti, politizaciji, identitetu, grupnoj pripadnosti itd. u svijetu murala i grafita.

U katalogu je navedena i inicijalna referentna literatura. Kataloški je identificirano više od 120 adresa zagrebačkih grafita.

Navođenjem pedagoških aktivnosti u impresumu kataloga (voditeljica Vesna Ilinar, stručni suradnik Tomislav Buntak) ne daje se pretpostavka da će izložba i/ili grafiti u naravi poslužiti kao inspiracija sudionicima pedagoških radionica (koje ne moraju biti samo za mlade). Dvojezičnost (hrvatski i engleski) kataloškog teksta i opisa uz slikovne priloge osiguravaju dodatnu poziciju Zagrebu na relevantnim web-stranicama i u bibliotekama i dokumentacijskim centrima u svijetu.

U svakom slučaju, nakon posjeta Umjetnosti ulice (Zagrebački grafiti 1994 – 2004), nećete se moći lako opredijeliti (kao što to od građana dosta nasilno očekuju pojedine telefonske, e-mail ili televizijske ankete) da se bude ZA ili PROTIV grafita (u Zagrebu), već ćemo se obogaćeni novim saznanjima, utiscima, ali i pitanjima, uputiti (na ovaj, ili onaj način) – njima u susret.

dr. Fedor Kritovac